

Fecr Yayınları: 606

ŞİF TEOPOLİTİĞİN TEFSİRE YANSIMASI
-İLK ÜÇ HALİFE BAĞLAMINDA-

Hüseyin ZAMUR

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör
Abdullah TEMİZKAN

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KÂĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Kasım 2022

ISBN: 978-625-8304-53-4

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

ŞİÎ TEOPOLİTİĞİN
TEFSİRE YANSIMASI
-İLK ÜÇ HALİFE BAĞLAMINDA-

Hüseyin ZAMUR

Ankara 2022

Hüseyin ZAMUR

1983 yılında Mardin'in Kızıltepe ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Kızıltepe'nin Kılduman köyünde tamamladı. 2004 yılında Nusaybin İmam Hatip lisesini; 2010 yılında da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. 2007-2013 yılları arasında Kızıltepe'nin Yoldere köyünde İmam-Hatiplik görevi yaptı. 2013 yılında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimlerinde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 2014 yılında bu üniversitede *Ahmed b. Ali b. Mes'ûd ve Merâhu'l-Ervâh Adlı Eseri*" adlı çalışmasıyla yüksek lisansını; 2019 yılında ise aynı üniversitede "*Klasik Dönem Şîa Tefsirinde İsrâîliyât (I-VII. YY.)*" adlı çalışmasıyla doktorasını bitirdi. Evli ve dört çocuk babası olan yazar, hâlen Dicle Üniversitesinde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Sevgili Eşime...

KISALTMALAR

b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
Bs.	: Baskı
Byy.	: Basım yeri yok
(cc.)	: Celle celaluhu
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hz.	: Hazreti
ö.	: Ölüm
(sav.)	: Sallahu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	: Tercüme
t.y.	: Basım tarihi yok

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	6
ÖN SÖZ	9
YÖNTEM VE KAYNAKLAR	13
GİRİŞ	17

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞİA	31
1.1. Şİİ TEOPOLİTİK SÖYLEMDE İMAMET ANLAYIŞI VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	34
1.1.1. İmamet	35
1.1.2. Tevellî ve Teberrî	37
1.1.3. Tekfir	43
1.2. İLK DÖNEM AŞIRI Şİİ FIRKALARDA HALİFELER	48
1.3. İMÂMİYE ŞİASI'NDA HALİFELER	71

İKİNCİ BÖLÜM

Şİİ TEFSİRLERDE HALİFELERE TE'VİL EDİLEN ÂYETLER	79
2.1. HALİFELER HAKKINDA KULLANILAN KUR'ÂNÎ KAVRAMLAR	83
2.1.1. Şeytan	83
2.1.2. Kâfir	101
2.1.3. Münafık	105
2.1.4. Firavun	109
2.1.5. Tâgût	113
2.1.6. Cehennemlikler	115

2.2. HALİFELEK HAKKINDA KULLANILAN KİNAYELİ	
LAFIZLAR -----	117
2.2.1. Falan -----	118
2.2.2. el-Evvel ve's-Sânî ve's-Sâlis -----	135
2.2.3. Zureyk ve Dulâm -----	139
2.2.4. Züfer, Ebû Hafr ve Hüfer -----	144
2.2.5. Habter ve Şeybüye -----	146
2.2.6. Ebû Dûn ve el-A'ser -----	153
2.2.7. Ebu'ş-Şurûr, Ebu'd-Devâhî, Ebu'l-Me'âzif, Ebu'l-	
Melâhî, Ebu'n-Neks, 'Asken, Ebu'l-Fesîl -----	153
2.2.8. Güneş ve Ay -----	156
SONUÇ-----	159
KAYNAKÇA -----	163

ÖN SÖZ

Kur'ân-ı Kerîm, vahiy yoluyla 23 yıl zarfında Hz. Peygamber'e indirilen, tevatüren nakledilen, okunmasıyla ibadet edilen mu'ciz bir kitaptır. Hz. Peygamber döneminde yaşanmış olaylarla ilgili inen âyetleri, o dönemi daha sağlıklı bir şekilde anlamamıza ışık tutmaktadır. İslâm'a giren halkların bu gerçeği göz ardı edip kendi birikimlerine dayanarak Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini tefsir etmeye ve sahip oldukları inançları Kur'ân üzerinden temellendirmeye çalışmaları, onun asıl anlatmak istediği gerçekleri yanlış anlamalarına neden olmuştur. Bu sebeple vahyin indiği Arap toplumunun yapısı, nüzul şartları, siyak-sibak ve Kur'ân'ın vaz' ettiği ilkelere göz ardı edilerek yapılan te'vîller de hâliyle hakikati yansıtmaktan çok uzak kalmıştır. Özellikle Kur'ân'ı, mezhebî saikler veya indî görüşler doğrultusunda tefsir etmek ise bambaşka sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Zira kimi müfessir, kendi mezheplerini desteklemek, korumak veya diğer mezheplerin görüşlerine karşı koymak için âyetleri te'vîl etme yolunu tercih etmiştir. Mezhebî taassup ile yazılan tefsirlerin vardıkları uç noktaları göstermesi açısından Şii rivayet tefsirleri oldukça önemlidir. Nitekim bazı Şii müfessirlerin, âyetleri tefsir ve te'vîl ederken bazen aşırı gittikleri ve insaf dairesi dışına çıktıkları bilinmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, ilk dönem aşırı Şii fırkalardan itibaren Şîa tarafından aslından uzaklaştırılarak te'vîl edilen âyetler ele alınmıştır.

Çalışma, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde, Şii teopolitik anlayışının esasını oluşturan

imamet nazariyesi ve bunun pratiğe yansıması şeklinde ifade edilen tevelli, teberrî ve tekfir kavramları irdelenmiştir. Ayrıca halifeler döneminden ilk rivayet tefsirlerinin yazımına kadarki süreçte aşırı Şii fırkalar tarafından ilk defa halifeler aleyhine te'vîl edilen âyetler ele alınarak konunun temelden anlaşılması hedeflenmiştir. Böylece ilk dönemden itibaren Şii fırkalarda beliren imamet inancına paralel olarak âyetleri açıklama biçimleri ele alınmış ve akabinde İmâmiyye Şiası'nda Şii teopolitik söylemin pratikte ilk üç halifeye bakışındaki etkiye değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise aşırı Şii fırkaların söylemlerinin Şia'daki iz düşümleri takip edilmiştir. Çünkü Şii rivayet tefsirlerine bakıldığında bunlarda da ilk dönem aşırı Şii fırkaların savunduğu fikirler ve argümanların Kur'an tefsirinde halife ve sahabenin tezyifi için bir metot olarak benimsendiği ve birçok âyetin bu manada izah edildiği görülmüştür. Bu nedenle bu bölümde, çalışmamızın esasını oluşturan kısmı yani Şia tefsirinde ilk üç halifeye te'vîl edilen âyetler incelenmiştir. Bu minvalde ilk Şii tefsirlerden başlayarak Şii literatürde hatırı sayılır rivayet tefsirlerinde halifelere yorumlanan âyetler tespit edilmiş ve bu âyetlerin tefsirinde halifelere dair aktarılan rivayetler ele alınmıştır. Çünkü bu tür tefsirler, rivayet bazında mezhep taassubunun ve mezhebî düşüncelerin Kur'an-ı Kerim'in tefsir ve te'vîl edilmesinde varacağı noktaları açık bir şekilde göstermektedir. Akabinde söz konusu âyetlerin izah edilme biçimleri, mutedil Şii tefsirler ve bazı Sünnî tefsirlerde âyetlerin siyak-sibakına bakılarak söz konusu rivayet ve te'viller değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın temel dayanağı Kur'an-ı Kerim olduğu için ondan bolca referanslar verilmiş, ancak âyetlerin meali yeterli

görüldüğünden Arapçasının aktarılmasından imtina edilmiştir. Mealler, genellikle dipnota taşınmış ancak gerekli görüldüğünde ana metinde de ilgili âyetin bir kısmı zikredilmiştir. Meal olarak Türkiye Diyanet Vakfı meali tercih edilmiştir. Süre isimleri de “el” takısı olmadan zikredilmiştir. Çalışmada Şii rivayet tefsirlerinden kasıt ise İmâmiyye (On iki İmam anlayışına sahip Şiîlik) Şîa’sının tefsirleridir. Yine çokça geçen halife/halifeler ile de ilk üç halife kastedilmiş ve Hz. Ali veya Ehl-i beyt hakkında tefsir edilen âyetler kapsam dışı bırakılmıştır. Çalışmada, hilafet kelimesiyle İslam devleti; imamet kelimesiyle ise Şîa’nın yüklediği dinî-siyasi kurum kastedilmiştir.

Hüseyin ZAMUR